

HEGYI Nándor – ALMÁSY László:
Gyártmányismertető előállítására és
szakirodalmi felhasználására iparvállalatoknál. Bp. 1973. OMKDK (Országos
Műszaki Könyvtár és Dokumentációs
Központ. Módszertani kiadványok 39).

Évekkel ezelőtt fedezte fel a műszaki tájékoztatásügy az un. nem hagyományos dokumentumok jelentőségét. Elsőnek a Budapesti Műszaki Egyetem jelentkezett egy kötettel, amelyben ezeknek a dokumentumfajtáknak könyvtári kezelését tárgyalták, majd a KGMMTTI zárkózott fel egy másik, mondhatni monografikus művel, a rövidebb tanulmányoknak pedig, amelyek a kérdést boncolgatják, se szeri se száma. Amíg a műszaki könyvtári és tájékoztatásügy ezeknek a dokumentumoknak kiemelkedő fontosságot tulajdonít, addig az egyéb könyvtárakban ez a publikációs műfaj – ha egyáltalán annak nevezhető – vagy információs forrás a mostohagyerek szerepét tölti be. Főleg azért, mert beszerzésük, feltárásuk, hasznosításuk eltérő technológiai folyamatot igényel a megszokott könyvtári menetnél.

Hegyí Nándor és Almásy László azt a nem hagyományos dokumentumfajtát, a gyártmányismertetőket esetét vizsgálja meg elmélyült alaposítással, amelyről a legkevésbé tudunk. Könyvükből kiderül, hogy a "gyártmányismertető" szó gyűjtőfogalmat takar. A monográfia a gyártmányismertetőket hét fő típusát írja le, mindegyiken belül finoman tipizálva további változatokat. A hét fő típus: prospektusok, gyártmánykatalógusok, árjegyzékek, gyártmányokat kísérő ismertetőket, vállalati periodikumok, körlevelek, nem saját kiadási ismertetések.

A könyv egyik fő értéke, hogy nem kizárólag könyvtári vagy gyűjteményi szempontból írja le a gyártmányismertetőket, hanem a kereteket kitérítve részletesen tér ki minden olyan témára, amely az ezekkel a kiadványokkal foglalkozó bármilyen szakembert érdekelhet. A feladatcentrikus – és nem könyvtárcentrikus – tárgyalás a könyvtárost vagy dokumentátort is jobban hozzásegíti a műfaj jobb megértéséhez. Magyarul: nemcsak az van a könyvben, hogy ezek a dokumentumok vannak és hogy milyenek, hanem az is, hogy miért vannak és mire használhatók. A munka megírásához hosszú üzemi tapasztalat, a tájékoztatásügy alapos ismerete kellett. A szerencsés szerzői páros az összetett téma szerteágazó kérdéseiben egyaránt otthonosan mozog. A könyv sikerének ez a titka.

A tárgyalásmód elsősorban leíró. Morfológiai leírást követ annak a folyamatnak taglalása, amelynek során kialakítható a gyártmányismertetések gyűjteménye és szolgáltatási rendszere. A leírást az indokolja, hogy a gyakorlati könyvtárosoknak elsősorban erre van szüksége. Ez azonban a mű korlátját is jelenti. Nem lehet természetesen olyan dolgot számonkérni egy műtől, amire nem is vállalkozhat, de talán nem árt a további vizsgálódások útját erre megszabni.

Minden dokumentumtípusnak két arca van a gyűjteményi kezelés szempontjából. Egyrészt, mind dokumentumnak külső jegyei vannak, amelyeket a dokumentum kimerítő leírása, "katalogizálása" számára szükséges megállapítani. A dokumentumleírás egyrészt azonosít, másrészt bizonyos információkat közöl a dokumentumról. Mai tájékoztatási gyakorlatunkban ezeknek a leírásoknak a szabályait már sokoldalú feldolgozhatóság, így a gépi feldolgozás igénye

nye szerint is szükséges meghatározni. Lényegében katalogizálási kérdésről van szó, olyan igénnyel, hogy a leirási szabályok elég rugalmasak és redundánsak legyenek az egyedi gyűjtési helyek kívánalmaihoz képest.

Másfelől minden dokumentumtípust jellemez informatív értéke, azaz a benne foglalt információtipusok (pl. statisztikai adatok, műszaki paraméterek, cégnevek stb.) amelyek elemzése szükséges a tájékoztatás számára, illetve amelyek a tároló-visszakereső rendszer ismérrendszerét adják.

Általánosabb szinten egy-egy dokumentumtípus problémái – a szakirodalmi tájékoztatás szempontjából – ezekben a kérdésekben csucsosodnak ki. Bár Hegyi Nándor és Almásy László könyve ezekkel a kérdésekkel is foglalkozik, de valójában ezen a téren hiányérzetünk marad. Ennek leiró módszerük az oka. Szeretném megismételni, amit fentebb mondtam: az absztraktabb tárgyalásmódot számon lehet-e kérni a szerzőktől? Ez volt-e a feladatuk? Ha a könyvtári dokumentációs szakirodalomnak a feldolgozásra vonatkozó részét tekintjük, megállapíthatjuk, hogy ez a fajta tárgyalás még a klasszikus könyvtári dokumentumok esetében is hiányzik. A katalogizálásnak még a könyvek, periodikumok esetében sincs komolyan kimunkált elmélete. Olyan elmélete, amely az információfeldolgozás számára produkálná azokat a tipikus adatstruktúrákat, modelleket, amelyeket általánosított formában lehetne a továbbiakban kezelni és tárgyalni. Ugyanígy hiányosak azok a munkák, amelyek a visszakeresés kérdéseit szűkebb empiria szintjén túl tárgyalják. Miért lenne éppen a vállalati irodalom kivétel, s miért kellene éppen a legfiatalabb dokumentumtípus esetében ezt megkövetelni?

A szerzőktől talán tulzott követelés lenne mindezt elvárni. S hogy mégis szóvátéhető, nem ennek a konkrét könyvnek hibája, hanem az egész magyar könyvtári szakirodalomé.

HORVÁTH Tibor

The SMART Retrieval System. Experiment in Automatic Document Processing. E. Gerard Salton. New Jersey, 1971, Prentice-Hall, Inc.

Az automatizált SMART dokumentumvisszakereső rendszert a Harvard Egyetemen 1961 és 1964 közt tervezték meg. A rendszer a dokumentumokat ill. a keresési igényeket természetes nyelven fogadja el, a szövegek tartalmi elemzését teljesen automatikusan elvégzi, az elemzett dokumentumokat az elemzett kérdésekkel összeveti és kikeresi azokat a tárolt dokumentumokat, amelyek leginkább hasonlítanak a feltett kérdésre.

Más számítógépes visszakereső rendszerektől eltérően a SMART nem hagyatkozik a tárgyszavak vagy indexkifejezések manuális meghatározására, ugyanakkor nem alkalmazza kizárólagosan bizonyos szavak vagy kifejezések szövegbeni előfordulási gyakoriságát, hanem különféle segédeszközöket vesz igénybe a nyelvi elemzés elvégzése során.